TGAU

3000N20-1A

A22-3000N20-1A

DYDD GWENER, 11 TACHWEDD 2022 – BORE

CYMRAEG IAITH

Uned 2

Darllen ac Ysgrifennu: Disgrifio, Naratif ac Esbonio

2 awr

DEUNYDD DARLLEN I'W DDEFNYDDIO GYDAG ADRAN A

3000N201A
01

ⓗ WJEC CBAC Cyf.

DARN DARLLEN 1

Miliwn o Siaradwyr: 2050

Siart 1: Nifer y siaradwyr Cymraeg 3 oed a throsodd, Cyfrifiad 2011, ynghyd â nod Llywodraeth Cymru erbyn 2050

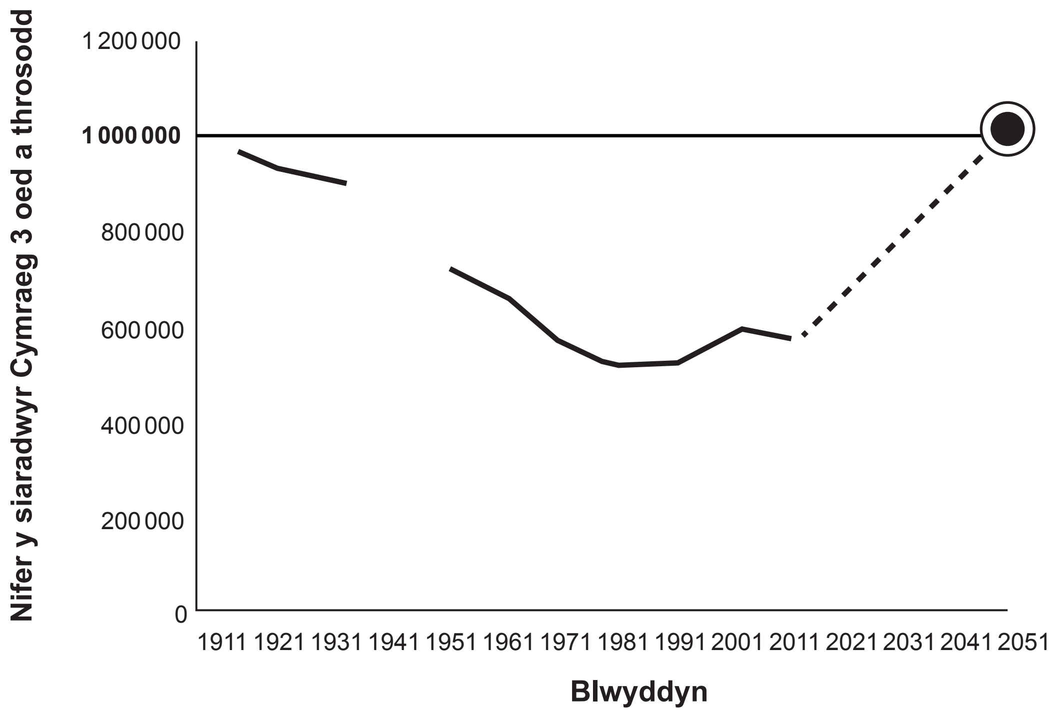

Siart 2: Canran y bobl a oedd yn gallu siarad Cymraeg yn awdurdodau lleol Cymru yn 2018

Awdurdod Lleol	2018
Abertawe	29.9
Blaenau Gwent	22.8
Bro Morgannwg	19.8
Caerdydd	21.8
Caerffili	22.4
Casnewydd	21.7
Castell-nedd Port Talbot	22.5
Ceredigion	58.8
Conwy	42.0
Gwynedd	76.4
Merthyr Tudful	18.8
Pen-y-bont ar Ogwr	17.4
Powys	29.4
Rhondda Cynon Taf	22.2
Penfro	30.2
Dinbych	37.2
Mynwy	17.7
Caerfyrddin	51.5
Fflint	23.3
Torfaen	17.9
Wrecsam	27.4
Ynys Môn	64.5

3000N201A
03

ⓗ WJEC CBAC Cyf.

Trowch y dudalen.

DARN DARLLEN 2

Pont Trefechan

Pont yn Aberystwyth, Ceredigion, yw Pont Trefechan ac mae Afon Rheidol yn llifo oddi tani.

Protest Cymdeithas yr Iaith

Mae gan bont Trefechan le pwysig yn hanes yr ymgyrch i ennill statws i'r iaith Gymraeg yng Nghymru. Ar 2 Chwefror 1963 gwelwyd protestiadau torfol cyntaf Cymdeithas yr Iaith Gymraeg pan rwystrwyd y traffig ar Bont Trefechan gan fyfyrwyr o golegau Aberystwyth a Bangor yn bennaf. Roedd hyn flwyddyn wedi darlith Tynged yr Iaith gan Saunders Lewis a ddarlledwyd gan y BBC ar 13 Chwefror 1962. Dadleuodd Saunders Lewis fod angen ‘dulliau chwyldro’ er mwyn i’r Gymraeg fyw. Un o sgil effeithiau’r ddarlith oedd sefydlu Cymdeithas yr Iaith Gymraeg, a Phont Trefechan oedd safle’i phrotest gyntaf. Aeth y Gymdeithas yn ei blaen i gynnal ymgyrch dros roi statws cyfartal i’r Gymraeg, a hynny mewn sawl maes gwahanol, gan gynnwys arwyddion ffyrdd dwyieithog.

DARN DARLLEN 3

cymru fyw

Hafan | Cylchgrawn | Gwleidyddiaeth | Gog-Orll | Gog-Ddwy | Canolbarth | De-Orll | De-Ddwy

Aberth Fawr Teulu'r Beasley

Roedd Eileen a Trevor Beasley yn byw yn eu cartref yn Llangennech rhwng 1952 a 1964. Mae eu merch Delyth Prys yn rhannu ei hatgofion am frwydr ei rhieni a'i phrofiadau pan oedd yn blentyn.

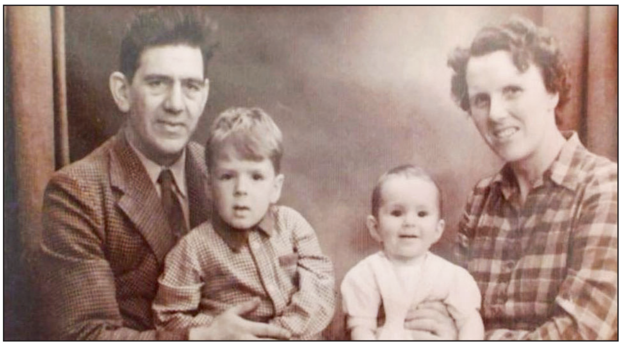

Tua 5 neu 6 oed oeddwn i pan aethon nhw â'r piano am y tro cyntaf. Roedd Mam wedi ein paratoi ni ymlaen llaw: roedd Cyngor Llanelli yn gwrthod rhoi bil treth Cymraeg i ni, ac felly roedden ni'n gwrthod talu. Os nad oedden nhw'n fodlon rhoi peth mor syml â phapur y dreth i ni'n Gymraeg doedd fawr o obaith i'r iaith. "Doedd e ddim yn biano da iawn beth bynnag," meddai Mam wedyn i 'nghysuro, a "fe gei di biano newydd gwell pan fyddwn ni wedi ennill".

Nod yr ymgyrch oedd gwneud safiad, a gwneud i bobl sylweddoli peth mor anhygoel o ryfedd heb sôn am anghyfiawn oedd gwrthod rhoi bil treth yn Gymraeg, mewn ardal lle roedd mwyafrif y bobl yn Gymry Cymraeg.

Wedi hynny fe aeth y *beilïaid â holl ddodrefn y parlwr. Fe aethon nhw â phopeth o'r ystafell fyw: y *3 piece suite*, y ddesg *roll top* a'r gadair swyddfa, y drych oedd yn hongian uwchben y lle tân, a hyd yn oed y carped. Roedd Mam yn berwi pan fu'r beilïaid mor ddigywilydd â gofyn iddi a oedd ganddi ddarn o linyn iddyn nhw glymu'r carped i'w gludo i ffwrdd!

Fe gafodd Mam gryn dipyn o drafferth i wagio'r ddesg, a oedd yn gist o drysorau, er mwyn iddyn nhw fynd â hi. Am ryw reswm, roedd y jam cartref hefyd wedi'i storio ar ben y ddesg, a'r unig beth oedd ar ôl yn y parlwr wedi i'r dynion fynd oedd deg pot o jam mwyar duon yn un rhes unig ar hyd y llawr. Roedd tipyn o ddifyrrwch, heb sôn am ryddhad efallai, pan fethodd y beilïaid â symud y cwpwrdd llyfrau tal o'r gegin fyw.

Roedd Mam wedi trefnu i 'mrawd a finnau fynd at ein hewyrth a'n modryb, gan ei bod hi'n credu bod gweld ein dodrefn yn cael eu gario i ffwrdd yn ein gwneud ni'n drist.

Ond doedden ni ddim yn drist heb ein dodrefn.

Doedd y rheiny wir ddim yn cyfrif rhyw lawer i blant. Dw i ddim yn cofio unrhyw ddathlu mawr y diwrnod y clywson ni ein bod wedi ennill y frwydr, a bod Cyngor Llanelli yn mynd i ddarparu papur y dreth yn ddwyieithog i bawb o hynny ymlaen.

Erbyn hyn mae fy nau ŵyr bach innau'n dechrau dysgu canu'r piano ac yn parablu llond pen o Gymraeg wrth wneud. Byddai Mam a Dad wedi bod yn hapus iawn i'w gweld.

*beilïaid – swyddogion sy'n casglu dyledion

DARN DARLLEN 4

Greta:

Gelyn y Gwrthamgylcheddwyr

gan Lleucu Non, o Ddyffryn Nantlle

Rydw i wedi clywed gan gymaint o oedolion ar y teledu, y cyfryngau cymdeithasol ac wyneb yn wyneb nad oes gan bobl ifanc ein hoedran ni ddiddordeb neu “ddim yn deall y petha’ ’ma”... Ond edrychwch ar beth mae Greta’n ei gynrychioli! NI sy’n protestio, NI sy’n gweiddi a NI sy’n gorfod newid y byd oherwydd camgymeriadau pobl farus ar draws y byd dros y ganrif ddiwethaf!

Ond lle cychwynnodd Greta Thunberg? Yn yr ysgol! Cyn iddi gychwyn blwyddyn academaidd arall, penderfynodd Greta beidio â mynd i’r ysgol ar 20 Awst 2018 tan yr etholiad cyffredinol yn Sweden ar 9 Medi. Dyma oedd ei phrotest bersonol yn sgil y tanau gwyllt yn ystod yr haf poethaf a welwyd yn Sweden ers canrifoedd! Protestiodd drwy eistedd o flaen y *Riksdag* (Llywodraeth Sweden) bob dydd am dair wythnos gyda’r arwydd yma – *Skolstrejk för klimatet* = Streic ysgol dros hinsawdd. Erbyn heddiw, mae miloedd ar filoedd o bobl ifanc yn cynnal diwrnod o streic yn wythnosol ar ddyddiau Gwener er mwyn sicrhau dyfodol gwell i ni bobl ifanc ac i’n daear ni! I Greta mae’r diolch am hyn.

Mae’r ferch 16 oed wedi derbyn cefnogaeth a chanmoliaeth gan enwogion fel Anne Hathaway a ddefnyddiodd yr hashnodau *#ImWithGreta #SchoolStrike4Climate* ar ei safle Twitter.

Felly, mae Greta wedi torri cwys wahanol ac wedi defnyddio ei llais i’n cynrychioli a dangos i’r byd ein bod yn ymwybodol o’r argyfwng mae’r blaned yn ei wynebu. Ond, mae hi hefyd wedi wynebu gwrthwynebiad gan bobl sydd wir yn wrthamgylcheddwyr. Defnyddiodd y cyn-Arlywydd Donald Trump ei gyfrif Twitter er mwyn ei bychanu hi. Ar ben hynny, bu’n rhaid i Newyddion Fox yn America ymddiheuro ar ôl i sylwadau sarhaus gael eu dweud am Greta gan ohebydd newyddion.

Fy neges i chi bobl ifanc ydy: Codwch eich llais! Peidiwch ag ofni mynd yn erbyn yr ystrydeb o “bobl ifanc ddim yn deall”! Mae Greta wedi agor drysau i nifer fawr ohonom ni i godi ein lleisiau. Yn anffodus, mae’n rhaid i ni dderbyn y baich a’r cyfrifoldeb er mwyn newid y byd ac mae’r chwyldro wedi cychwyn yn barod! Ymunwch â’r chwyldro dros hinsawdd!

DARN DARLLEN 5

Malala: Mewn undeb mae nerth

Cyfweliad gyda'r ymgyrchydd hawliau dynol Malala Yousafzai ar ôl iddi ennill gwobr heddwch Nobel.

Beth mae ennill y wobr yn ei olygu i ti?

Nid gwobr i mi yn unig yw hon. Mae'n wobr i'r plant sydd eisiau addysg, i'r plant ofnus sydd eisiau heddwch ac i'r plant di-lais sydd am weld newid yn eu gwlad. Dw i yma i sefyll dros eu hawliau. Mae ennill y wobr hon yn dangos i mi fod pobl yn dechrau gwrando, o'r diwedd.

Beth yw dy atgofion di am dy gyfnod yn yr ysgol?

Yn fy nghartref yng ngogledd Pakistan, roeddwn bob amser wrth fy modd yn yr ysgol yn dysgu pethau newydd. Roeddwn wrth fy modd gyda fformiwlâu a hafaliadau mathemategol ac roeddwn yn eu paentio ar hyd fy nwylo. Dw i'n cofio bod pawb yn y dosbarth yn mwynhau dysgu ac roedd hynny'n deimlad braf iawn. Dw i'n cofio pethau'n newid pan oeddwn yn ddeg oed. Dinistriwyd dros 400 o ysgolion ac roedd merched yn cael eu hatal rhag mynd i'r ysgol. Cafodd gwragedd eu chwipio a phobl ddiniwed eu lladd. Roeddem i gyd yn dioddef a throdd ein breuddwydion yn hunllefau. Aeth addysg o fod yn hawl i fod yn drosedd.

Beth oedd dy ymateb di i'r newid hwn?

Pan newidiodd fy myd yn sydyn, roedd gen i ddau ddewis. Y cyntaf oedd bod yn dawel ac aros i gael fy lladd a'r ail oedd codi llais ac yna cael fy lladd. Penderfynais godi llais a siarad. Ceisiodd terfysgwyr ein stopio, gan ymosod arnaf fi a fy ffrindiau yn Hydref 2012, ond ni lwyddodd eu bwledi. Ac ers y diwrnod hwnnw, mae ein lleisiau wedi cryfhau.

Pam ei bod hi'n bwysig bod pobl yn clywed dy stori di?

Dw i'n dweud fy stori nid am ei bod yn unigryw, ond am *nad* yw hi. Fi yw llais rhai o'r 66 miliwn o ferched nad ydynt mewn ysgol. Roedd un o fy ffrindiau ysgol yn ferch hyderus erioed ac yn breuddwydio am fod yn feddyg. Ond mae ei breuddwyd yn parhau i fod yn freuddwyd. Yn 12 oed, cafodd ei gorfodi i briodi ac yn fuan wedyn, cafodd fab. Byddai fy ffrind wedi bod yn feddyg da iawn. Ond ni allai... am ei bod yn ferch.

Beth yw dy neges i arweinwyr dy wlad?

Nid nawr yw'r amser i ddweud wrth yr arweinwyr pa mor bwysig yw addysg – nawr yw'r amser i alw arnynt i weithredu. Rydym yn gofyn i arweinwyr y byd uno a gwneud addysg yn brif flaenoriaeth. Pam mae gwledydd mor bwerus wrth greu rhyfeloedd, ond mor wan pan ddaw hi'n fater o greu heddwch? Pam mae rhoi gynnau mor hawdd, ond bod rhoi llyfrau mor anodd? Pam mae adeiladu tanciau'n hawdd, ond bod adeiladu ysgolion yn anodd? Nid neges i wleidyddion ac arweinwyr y byd yn unig yw hon, mae angen i ni i gyd gyfrannu. Fi. Chi. Mae'n ddyletswydd arnom.

TUDALEN WAG